Вх. №ЧР-01-291/10.11.2025 г.

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. дсн Мария Димитрова Желязкова-Пеканова, ИФС – БАН,
научно направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата
върху научните трудове за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност доцент,
по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата,
обявен в ДВ №56 от 11.07.2025г.
с единствен кандидат гл. ас. д-р Любомир Ивов Стойчев

I. Изследователска (творческа) дейност и резултати.

Д-р Стойчев работи последователно и целенасочено в областта на интеграция на уязвими групи, най-често по отношение на ромите. Той анализира състояние и проблеми в различни сфери на обществения живот и предлага препоръки за подобрения. Научно изследователската му дейност има ясен фокус, последователен методологически подход и целенасочено търсене на научни и научно-приложни резултати.

За конкурса са представени монография и други 24 публикации. По-конкретно: 9 статии в нереферирани списания с научно рецензиране,(три от които в съавторство), 1 студия в съавторство в научно списание реферирано и индексирано в SCOPUS (Q1), 6 студии в нереферирани списания с научно рецензиране (3 от тях в съавторство) и 8 глави от колективни монографии. Включени са разделителни протоколи.

1. Оценка на монографичния труд

Представеният монографичен труд представлява ясно обособена част от колективна монография, която включва три авторски глави: жилищна ситуация на уязвими етнически и религиозни общности; нагласи и дистанции на българите спрямо ромите; нагласи към имигрантите. В съавторство, д-р Стойчев участва в увода и заключението.

И трите глави обсъждат важни аспекти на съответната област, използват добросъвестно налични данни и анализи на емпирични изследвания, очертават основни проблеми и формулират съществени въпроси.

Анализът на жилищната ситуация на ромите е вплетен в по-общ преглед на състоянието на жилищния фонд, системата от собственически права, характеристики на

държавната и общинска собственост, сравнения между различни страни, региони и локалности, както и формулиране на потребности от социална защита при много високите равнища на бедност и неравенства в България. Идентифицирани са принципни и структурни проблеми с жилищния фонд и връзката им с поредица от други проблеми /стр. 110/. Дискутирането на проблема в този широк контекст се опитва да удържа баланси между двете противоречиви разбирания за социалната работа още от класическото й възникване в Англия към края на 19ти век във връзка със социалните жилища: хората да бъдат адаптирани към обстоятелствата на техния живот или да им се осигурят ресурси, за да променят социалните ситуации, които ги депривилигироват. Това може да се проследи и в 7те мерки за подобряване на жилищните условия, предложени в края на монографията /стр. 339-342/.

Много съществено ми изглежда също така поставянето на въпроса за индикаторите. Всъщност, в много и различни области на социалната политика (бедност, енергийна бедност, социални права, минимални стандарти и т.н.) протича ясен процес на „индикаторизация“, на подмяна на декларирани цели с политически удобни индикатори, които губят връзка с реалностите.

Трети важен аспект, който свързва тази глава с двете следващи на автора е анализът на обществените нагласи към жилищните мерки и политики и значението на медиите /вкл. официалните/ в тази връзка.

Двете глави - нагласи и дистанции на българите спрямо ромите и нагласи към имигрантите са в определен смисъл огледални, в частност по общия индикатор „Съгласен/а ли сте детето/внучето Ви да учи в клас с няколко деца на роми/имигранти?“

И двете глави са насочени към анализ на нагласите по отношение на отвореност, непредубеденост, толерантност, желание за включване и съвместно развитие и подробно е анализирано влиянието на ключови социално-демографски фактори върху тези нагласи. И двете глави очертават дистанции и социално конструирани образи, съответно на роми и имигранти. Отбелязани са различни аспекти на манипулиране на публична антипатия, на превръщане на жертвите във виновни (разпространено днес, според Нобеловия лауреат А. Сен, толкова, колкото и по времето на Законите за бедните в Обединеното Кралство от 19ти век.), на преднамерени опити за поляризиране, на изоставяне на иначе декларирани идеи за солидарност, благосъстояние и социална кохезия, на класическото разширяване на мащаба и фрагментация на конфликтите, за да се намали тяхната интензивност (Vic George, V. & Wilding, P. 1984, “The Impact of Social Policy”).

Подобни развития до голяма степен се дължат на фрагментарни и фрагментиращи политики и експертизи (широко представяни в медии, вкл. официални) и съответната липса на интегративни политики. Изобретяването на слаби групи с „културни“ и „цивилизационни“ различия е добре известен механизъм за стабилизиране на статуквото, докато интензивно производство на рискове и несигурност (и за мнозинството, и за различни малцинства) генерират сходни и съотносимо враждебни нагласи от различни страни.

Цялостно, предложеният монографичен труд, трите глави очертават социални дистанции и съществуващи нагласи. Те обсъждат детайлно различни аспекти на съответните анализирани области и допринасят за по-добра познавателна и аналитична основа за евентуални действия. В тази връзка, в заключението са направени изводи и препоръки за адекватни подходи и необходими включващи мерки и политики.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации

В подготвената от д-р Стойчев справка за оригиналните научни приноси в трудовете му, приносите в останалите публикации са диференцирани на теоретични и приложни.

Посочените седем теоретични приноса намирам за много важни и по-конкретно: бедността като структурна бариера и следващото редуциране на броя на NEET, ако бедността сред ромите спадне до равнището на общата бедност; изводите за привличането на хора преди всичко със средно образование за завръщане в страната; аспекти на надежди за социална мобилност, свързани с висшето образование; сходства в непълнолетни правонарушители, независимо от етническата им принадлежност; диференцирането на класически и латентни форми на расизъм; опитите за формулиране на нови статистически индикатори за проследяване на динамиката на социално включване/изключване.

Отделно са формулирани шест приложни приноса, които могат, ако се детайлизират, да се окажат и повече, тъй като засягат различни обобщени аспекти. Напр. първият формулиран приложен принос обобщава необходимостта от социални интервенции срещу бедността с икономически загуби от изключването на младежи от пазара на труда. Съществени също са търсенето на профили на рисковите групи; усилията за адаптиране на индикатори; акценти върху местни и национални програми; вниманието към дискриминационните практики в различни сфери, в частност труд, образование, здравеопазване и социални услуги.

Публикациите на д-р Стойчев се отличават с множество предложения, които заслужават внимание и научни дискусии както от теоретична, така и от приложна перспектива.

Някои от тези публикации предхождат представения монографичен труд и създават основа за него; други от тях са по-късни и доразвиват заложени идеи. Така цялостната научно-изследователска работа на д-р Стойчев се характеризира с ясен и последователен център на интересите му и натрупваща се експертност.

3. Цитиране от други автори.

Посочени са 24 цитирания в различните рубрики (в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни, в монографии и колективни томове и в нереферирани списания). Цитиранията събират общо 220 точки и съществено надхвърлят изискваните минимални 60 точки. Цитиранията идентифицират д-р Стойчев като учен с разпознаваемо място в изследваната област.

4. Оценка на резултатите от участие в изследователски проекти и приложение на получените резултати в практиката.

В CVто на д-р Стойчев, от 2010 г. досега е посочено участие в 15 проекта (6 от които международни). Почти всички са свързани с ромите и възможностите за тяхната интеграция и имат поредица от възможни приложни резултати. На основата на тези проекти, както и на експертната му дейност към Агенция на Европейския съюз за основни права, Световната банка и УНИЦЕФ България, д-р Стойчев последователно разработва научните си трудове с акумулиране на експертиза и опит.

5. Научен принос, оригиналност на представените трудове и достоверност на представените научни данни.

Д-р Стойчев много внимателно и добросъвестно представя научни данни, вкл. и техните ограничения. Той използва широк набор от статистически и социологически изследвания. Същевременно има съществен изследователски опит по отношение на разработване на инструментариум, теренна работа и т.н. Това допълнително допринася за акуратност и прецизност.

Научният принос обогатява съществуващото знание с поредица от анализи в различни области на дез/интегрирането на различни уязвими групи, с детайлно вглеждане в различни аспекти и създава възможности за предприемане на адекватни политически мерки.

Той също така внася поредица от аспекти на аргументирано разширяване и прецизиране на аналитични и интерпретационни подходи.

Последователното и дългогодишно анализиране с ясен фокус върху данни, проблеми и перспективи в изследваните области очертава специфичен авторски подход и смятам, че не оставя съмнение за собствен принос и оригиналност.

II. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Д-р Стойчев покрива и надвишава минималните изисквания за заемане на академичната длъжност доцент. По отношение на публикациите, точките надхвърлят минималните изисквания, дори и ако две от тях се редуцират, защото изглежда са публикувани на български и английски език. (7.4. и 7.6. от списъка с публикации: Tomova, I., & Stoytchev, L. (2013). Roma Representations in the District of Razgrad. Nasselenie Review, 5–6, 175–186. ISSN 0205-0617 https://doi.org/10.5281/zenodo.14101105 и Томова , И., & Стойчев, Л. (2013). Репрезентации за ромите в Разградска област. Население, 3–4, 206–217. ISSN 0205-0617 https://doi.org/10.5281/zenodo.14100748; 7.7 и 7.8 от списъка с публикации: Stoytchev, L. (2012). Movement of Prices, Unemployment Rate and the Roma Content in the Dailies, August 2010 – February 2011. Nasselenie Review, 3-4, 128-140. ISSN 0205-0617 https://doi.org/10.5281/zenodo.14099716 и Стойчев , Л. (2011). Динамика на цените, равнище на безработица и ромско съдържание във всекидневниците: август 2010 – февруари 2011. Население, 3-4, 175-189, ISSN 0205-0617 https://doi.org/10.5281/zenodo.14099191).

По отношение на цитиранията, както вече посочих, те съществено надвишават минималните изисквания.

III. Лични впечатления от кандидата (ако има такива).

Не познавам гл. ас. д-р Л. Стойчев, не съм работила с него и нямам лични впечатления.

Рецензент съм на издадената колективна монография „Демографски дисбаланси и социални неравенства между големите етнически групи в България“ (2020) и съм с много добри впечатления както от цялата монография, така и от главите, разработени от д-р Стойчев.

IV. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата.

Смятам че цялостната научна работа на кандидата е последователна, добре обмислена, аргументирана и с ясен научен принос. Мисля също, че предложеният фокус върху различни области и различни аспекти на живота на уязвими групи е изключително полезен за анализ на действителността и препоръки за адекватни политики.

Същевременно, на основата на предположението си, че д-р Л. Стойчев ще продължи да е ангажиран с тематиката и като доцент и поради факта, че в неговите анализи има достатъчно много загатнати очертания на необходими изследвания, имам препоръки към бъдещата му научна дейност:

1. Поставянето на бедността и неравенствата в основата на ситуацията и възможностите на уязвимите групи у нас е свързано с много специфично нормативно структуриране на българското общество – неевропейско (за 21 век) и анти-развитийно. Спецификата е резултат от норми (закони и подзаконови регулации) по отношение на първичното разпределение на доходите (Джини индекс преди социалните трансфери), данъчната система и осигурителната система (Джини индекс след социалните трансфери), както и сглобките между трите. Спецификата на тези нормативни правила (всъщност, доста разпространени в Европа в края на 19ти век) води до изключително високи неравенства и неизменно маргинализира групи у нас. Ако не са ромите и имигрантите от специфични региони, ще са напр. деца и стари хора, или ще бъдат изобретени други групи в подобна ситуация. Тези правила, т.е. нормативен ред, изхвърля групи на границата и извън обществения обмен. Те също така последователно отреждат и много тясно и остатъчно място на социалната политика. Мисля че тези правила в съществена степен са в основата на сегрегации и дискриминации и в тази връзка, без промяната им, парциални мерки в различни сфери могат да смекчават, но едва ли могат да решат проблемите.

2. Наред с посочената специфика на България, протичат по-общи процеси, които поставят под съмнение формулирани заключения от краткосрочни наблюдения. Тук имам предвид твърдението на учени, че „възрастта е новото деление в политиката“ (напр. американският политолог Пипа Норис, член на екипа на Световното изследване на ценностите). Д-р Стойчев анализира състоянието в България и очертава специфика. Но не е много сигурно, че това е национална специфика. Напр. авторите на „Атлас на европейските ценности: промяна и приемственост в бурни времена“ (Halman et al., 2022) установяват че най-доверчивият европеец е „по-възрастен … датчанин. Най-недоверчивият европеец е млад… албанец“ (стр. 125). Авторите не обясняват на какво се дължи разликата между млади и възрастни, но по-вероятно е да не става дума за щрихирани политически модели на социализации, а за времена на подем и времена на упадък, или както други учени ги наричат „добри и лоши времена“. Същото е възможно да се отнася и за САЩ, доколкото десегрегацията, както показва д-р Стойчев, започва бавно и постепенно от 1958г., т.е. докато още съществуват и се развиват така наречените държави на благосъстоянието и преди

тяхната сериозна ерозия и упадък. Напоследък, по-скоро са налице данни за промяна и в тренда в САЩ, както и в този в други развити страни.

Мисля, че анализи на основни аспекти на нормите, политиките и дневния им ред, както и дълги вълни в социално-икономическите процеси биха могли да допринесат по-нататък за аналитични подходи.

V. Заключение: с ясно формулирана положителна или отрицателна оценка

Като имам предвид качеството на представените научни публикации по настоящия конкурс, покриването и надвишаването на изискванията по ЗРАСРБ и Правилника към него, очевидните научни приноси в работите на д-р Стойчев, разпространените и цитирани негови публикации у нас и в чужбина, като член на Научното жури ще гласувам убедено за присъждане на академичното звание „доцент“ на гл. ас. д-р Любомир Стойчев.

Препоръчвам на Научния съвет на Института за изследване на населението и човека при БАН да избере гл. ас. д-р Любомир Стойчев да заеме академичната длъжност „доцент“.

Дата: 10.11.2025

Подпис: ……

(М. Желязкова)